

2. Талеб Н. Н. Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті. Наш формат. 2018. 392 с. URL: <https://kniga.biz.ua/pdf/7801-Antycryhkyst.pdf>

3. Харарі Ю. Н. Ця війна почалася як фантазія в голові однієї особи. URL: <https://nv.ua/ukraine/events/yuval-noy-harari-o-mire-posle-voyny-v-ukraine-novosti-ukrainy-50244718.html>

Кравченко Ольга Данилівна

старший викладач кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Корolenка

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКОЛОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Глобалізація процесів, які відбуваються на часі у суспільстві, об'єктивно актуалізує необхідність реформування усіх ланок освітнього процесу, спрямованого на усвідомлення і прогнозування майбутнього. У цьому контексті особливої значущості набуває проблема оновлення змісту еко-освітнього простору, завдяки переходу від антропоцентричної парадигми екологічної освіти, зорієнтованої на раціональне природокористування до екоцентричної, націленої на формування еколого-світоглядної позиції особистості і її ціннісного ставлення до природи. Мова йде про таку систему освіти, пріоритетним орієнтиром якої стає особистість із високим рівнем сформованості екологічної спрямованості.

Більшість сучасних дослідників (Д. С. Єрмаков, Т. В. Іванова, І. В. Кряж, А. М. Львовичкіна, Є. М. Кудрявцева, В. О. Скребець, Д. Л. Теплов та ін.) сходяться в думці, що навіть якісно організоване навчання екологічній грамоті не гарантує підготовленості людини до вирішення екологічних проблем, не надає екологічним уявленням інтенційно-дієвого характеру. На нашу думку, ефективність освіти, як інституційованої «діяльності розвивання» (В. І. Слободчиков) визначається тим, наскільки вона здатна не тільки привносити новий зміст у свідомість особистості, а й насамперед «створює нові особливості її свідомості» [1], забезпечуючи розвиток діяльнісних, соціальних і суб'єктно-особистісних компетентностей (І. А. Зимня), сприяє формуванню ціннісно-сміслових орієнтацій життєздійснення. Цим зумовлюється важливість такої організації екологічного виховання особистості, яке було б не тільки педагогічно доцільним і психологічно виправданим, але й особистісно значущим у контексті гармонізації її стосунків із природою.

Реальна поведінка людини як соціальної істоти здійснюється в об'єктивному щодо неї ціннісно-смісловому світі, де всі об'єкти початково мають для індивіда об'єктивну значущість і дані йому як позитивні чи негативні цінності. Суб'єктивне ставлення до довкілля формується у процесі

усвідомленого відображення природи як сутнісної і самоцінної складової буття, шляхом співвіднесення середовищних умов умовам біологічно і психологічно прийнятних форм існування через призму смислових критеріїв «значимого». Ціннісний вимір такого ставлення особистості забезпечується інтеріоризацією об'єктивних цінностей природи і переведенням їх суспільного змісту в індивідуально-смислову сферу особистості, породжуючи в ній «динамічні тенденції більш чи менш дієвої сили» [4].

Можливість такого перетворення забезпечується усвідомленням людиною особистісної значущості екологічних цінностей і готовністю до їх реалізації у власній поведінці і діяльності. «Уособлення» когнітивної картини світу, зокрема і екологічного змісту, здійснюється через призму особистісних смислів екологічної свідомості. Остання постає як вищий рівень психічного відображення людиною природного, штучного і соціального середовища та свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини в екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення [3]. Її змістовними компонентами виступають екологічні уявлення, суб'єктивні ставлення до природи і життєві цінності етичного плану, які спонукають до формування еколоорієнтованих ціннісних орієнтацій.

Особистісні смисли екологічної свідомості складають ядро суб'єктивних ставлень особистості до природних умов свого існування і конкретизуються у мотивах проекологічної поведінки, настановах і намірах до здійснення діяльності по збереженню, відновленню і охороні природи. Особливості їх сформованості розкриваються насамперед у таких характеристиках як усвідомленість, змістовна насиченість, інтенсивність, емоційна стійкість, інтегрованість, ситуаційна незалежність, а також динамічність, реалізованість і супідрядність по відношенню до інших мотиваційних складових спрямованості особистості (Л. І. Божович, О. М. Леонт'єв, А. К. Маркова та ін.).

Як інтегративна характеристика особистості спрямованість втілює в собі єдність об'єктивних і суб'єктивних сторін життєдіяльності суб'єкта, виступаючи «...відношенням того, що особистість отримує і бере від суспільства, до того, що вона йому дає, вносить у його розвиток» [2; 315]. Екологічна спрямованість є компонентом загальної спрямованості особистості і представлена в її системі сукупністю домінуючих мотивів, ціннісних орієнтацій, значимих відношень, настанов і переконань людини, які орієнтують її на свідоме здійснення екологічної діяльності.

Її зміст визначається індивідуальним вибором екологічних цінностей, а рівень розвитку – сформованістю і узгодженістю когнітивних, мотиваційних, поведінкових та рефлексивних складників. Вищою формою прояву екологічної спрямованості, на нашу думку, є усвідомлене ставлення і здійснення екологічної діяльності, яка спрямовується на задоволення суспільних потреб, поєднаних із потребою самої особистості у сприятливому природному оточенні і готовністю нести відповідальність за його

ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ
збереження. Як зазначав у свій час Е.Фромм, відповідальність – це поняття зі сфери свободи [5].

Формування екологічної спрямованості може розглядатися як процес безперервно-поступальної, прогресивної трансформації особистісно-суб'єктних психологічних новоутворень, які гармонізують ставлення людини до природи та до самої себе і детермінуються взаємообумовленими процесами соціалізації і індивідуації. В основу процесу розвитку екологічної спрямованості в освітніх закладах повинна бути покладена робота по формуванню особистості, для якої потреба у спілкуванні з природою і її пізнання, намагання до збереження оточуючого природного середовища стали б відображенням принципової, світоглядної життєвої позиції. Реалізація цього можлива при умові усвідомлення життя як базової цінності, основи «життєвого інтегралу «Я – у світі» (О. Кононко) і здатності до гармонійного самовизначення по відношенню до природнього, соціального і особистісного вимірів існування.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Избранные психологические труды: В 2-х т. Т. 1. М.:Педагогика.1983. 320с.
2. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. М.: Наука. 1984. 443 с.
3. Назарук В.П. Психологічні закономірності розвитку ставлення до довкілля в процесі онтогенезу. Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць. 2011. № 13. С. 152-161.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер Ком. 1999. 720 с.
5. Фромм Э. Психоанализ и Этика. М.: Республика. 1990. 415 с.